

Op zoek naar de toren van Babel

Deze publicatie is onderdeel van het thema [Over taal gesproken](#) op Kennislink.nl.

Heeft de toren van Babel echt bestaan? En veroorzaakte het bouwen ervan spraakverwarring? Salomon Kroonenberg gaat op zoek naar de oorsprong van de menselijke veeltaligheid, met het Bijbelse verhaal als leidraad. *From scratch*, en zonder te weten hoe zijn ontdekkingstocht zou eindigen. Kroonenbergs verwondering kan niet anders dan je fantasie prikkelen.

door [Anna Tuenter](#)

Salomon Kroonenberg.
Annaleen Louwes

Waarom spreken we wereldwijd niet gewoon één taal? Dat zou toch veel handiger zijn dan de zesduizend die er nu in de omloop zijn? Als jongen dacht Salomon Kroonenberg (67) hier vaak over na, samen met zijn opa die zelf veertien talen sprak en een mysterieuze bibliotheek vol vreemde taalkundige boeken had. Maar tot een antwoord kwamen ze nooit. De Bijbel oppert wel een verklaring, in Genesis, hoofdstuk 11. Of je nou gelovig of ongelovig bent opgevoed, je hebt het verhaal van de toren van Babel vast wel eens gehoord. Het verhaal waarin God de mensheid straft voor zijn hoogmoedigheid, en spraakverwarring zaait:

‘Het gebeurde dat de gehele aarde één taal en één van woorden was. Het gebeurde bij hun trekken vanuit het Oosten dat zij een vlakte vonden in het land Sinear, en zij vestigden zich daar. (...) Zij zeiden, kom laten wij ons een stad bouwen en een toren met zijn top in de hemel, en laten wij voor ons een naam maken, opdat wij niet over de gehele aarde verstrooid worden. Jahweh (sic) daalde af om de stad en

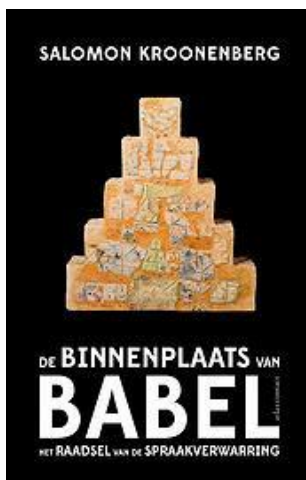
de toren te zien die de mensen bouwden. Jahweh zei: (...) Kom laat ons afdalen en daar hun taal verwarren, zodat zij niet meer elkaars taal verstaan. Jahweh verspreidde hen vandaar over de gehele aarde, en zij hielden op met het bouwen van de stad.’

Wat is de historische kern van dit Bijbelverhaal? Heeft de toren van Babel echt bestaan? En veroorzaakte het bouwen ervan spraakverwarring? Het intrigeerde Kroonenberg van jongs af aan, juist omdat er zoveel details ontbreken en dit verhaal nog nooit door de wetenschap leek te zijn getoetst. Maar toen hij een studiekeuze moest maken besloot hij de geologie in te gaan, en belandde de evolutie van het menselijk taalvermogen op een zijspoor. Vijftig jaar later, Kroonenberg is inmiddels emeritus hoogleraar geologie aan de TU Delft, besloot hij in te halen wat hij heeft gemist.

Pieter Bruegel schilderde rond 1563 de toren van Babel. Hij beeldde deze af als een arena, maar in werkelijkheid had de toren een vierkante binnenplaats van 91,55 bij 91,55 meter. *Wikipedia Commons*

In *De binnenplaats van Babel* gaat de schrijver op zoek naar de oorsprong van veeltaligheid van de mens, met de toren van Babel als leidraad. Hij begon gewoon, *from scratch*, en zonder te weten hoe de ontdekkingstocht zou eindigen. En dat is te merken: uit elke zin spreekt zijn verwondering. Je leert dat het oude Bijbelverhaal soms met feitjes kan worden ingevuld, maar vaak wordt ingehaald door geologische kennis en archeologische vondsten. Zoals het scheppingsverhaal botst met Darwins evolutietheorie, zegt Kroonenberg, botst de toren van Babel ook met wat tot nu toe bekend is over de evolutie van talen.

Het boek prikkelt je fantasie en creëert de spanning die je als kind ervoer toen je je liet meevoeren door een historisch meesterwerk van Thea Beckman. Kroonenberg blijkt een goed verteller, al is de informatiedichtheid soms wat hoog. Zijn fascinatie begint bij de toren van Babel, maar gaandeweg zijn avontuur ontdekt en beschrijft hij steeds meer volkeren en talen, niet alleen in Mesopotamië, maar over de hele wereld. Ook gaan de sprongen tussen toen en nu je wel eens duizelen. Maar geen probleem, om de juiste tijdlijn in je hoofd te metselen moet je het boek gewoon chronologisch lezen. En juist die informatiedichtheid maakt het boek ook wel weer geschikt als naslagwerk. Zet het na het lezen dus in de kast, zodat je zo nu en dan naar behoefte kan bladeren.

Tachtig kilometer onder Bagdad

De toren van Babel heeft bestaan, blijkt al vroeg in het boek. Babylon ontstond zo'n tachtig kilometer ten zuiden van Bagdad in Irak, aan de Eufraat. Sinear is namelijk een verbastering van Sanhara, de oude naam voor Mesopotamië, het gebied tussen de Eufraat en de Tigris. De Mesopotamische vlakte kon op zijn vroegst zesduizend jaar voor onze jaartelling zijn bevolkt, want pas toen herstelde deze zich van de laatste ijstijd, veronderstelt Kroonenberg. De ontdekkers van het gebied waren mensen van de zogeheten Ubaid-cultuur, en 'het Oosten', waar ze vandaan kwamen, zou het Zagrosgebergte in noord-west Iran zijn geweest.

Babylon bleek echter niet de eerste stad: de naam van de stad komt pas rond 2400 jaar voor onze jaartelling voor op kleitabletten in het spijkerschrift, die in de duizend jaar oudere en nabijgelegen stad Uruk zijn gevonden. De eerste kleitabletten uit Babylon zelf dateren pas uit 1812 voor onze jaartelling, en de toren werd pas zevenhonderd jaar later gebouwd.

De Duitse archeoloog Robert Koldewey was de eerste die Babylon systematisch opgroef. Van 1898 tot 1917 verbleef hij er. Hier zie je hoe Koldewey de Ishtarpoort, een prachtige, met blauwe tegeltjes geglazuurde poort, opgraaft.

Ontcijfering van het spijkerschrift

Deze openbaring bracht Kroonenberg meteen op een nieuwe vraag: geven die kleitabletten uit Uruk en Babylon de oertaal van de mens weer? Welke taal was dit eigenlijk? Daarvoor moest men het spijkerschrift kunnen ontcijferen, en daar kwam pas schot in aan het eind van de zestiende eeuw. Hoe dat precies ging, is zo'n indrukwekkend en spannend verhaal dat Kroonenberg er een heel hoofdstuk aan heeft gewijd, dat ook echt leest als een detective. De sleutel tot ontcijfering bleek een gigantische spijkerschriftinscriptie in het Zagrosgebergte in Iran. Een tekst van 15 bij 25 meter, gegraveerd in een steile rotswand van massieve kalksteen.

Toen de Engelse ontdekkingsreiziger Robert Shirley in 1598 door het Zagrosgebergte trok, ontdekte hij een inscriptie (["Bisotun"](#)) in deze steile rotswand. De inscriptie is de grootste ter wereld, en ruim tweeduizend jaar onopgemerkt gebleven. Darius de Grote – de Perzische koning die rond 500 voor onze jaartelling regeerde – bleek de opdracht tot inscriptie te hebben gegeven.

Kroonenberg beschrijft hoe ontdekkingsreizigers sinds deze ontdekking ruim tweehonderd jaar hebben gepuzzeld tot ze de inscriptie en hiermee het spijkerschrift hadden gedecodeerd. Toen het eenmaal zo ver was, bleek dat de Mesopotamiërs – en dus ook de Babyloniërs – al vóór het bouwen van de Toren van Babel meerdere talen spraken. Het Bijbelverhaal blijkt de werkelijkheid precies verkeerd om weer te geven: het bouwen van de toren heeft juist bijgedragen aan het ontstaan van een gemeenschappelijke taal. Voor 1100 voor onze jaartelling kende Babylon meerdere talen, maar toen al die anderstaligen samen een toren gingen bouwen, gingen ze dezelfde taal spreken, een taal die eeuwen als gemeenschappelijke taal in Mesopotamië zou worden gesproken: het Aramees. Een verrassende wending in het verhaal, die ook Kroonenberg zelf niet had voorzien.

Vergane glorie

Dit zijn slechts enkele verhalen van zijn reis, die de mystiek maar ook de treurnis van de vergankelijkheid treffend weergeeft. Nu is er weinig meer over van Babylons oude glorie. De stad is tussen 2400 en 600 voor onze jaartelling meerdere malen geplunderd, vernield en weer opgebouwd. Rond 600 voor onze tijdlijn beleefde de stad zijn bloeiperiode, de tijd waarin de stad volgens de mythologie zou zijn versierd met zijn bekende hangende tuinen. Alsnog is daar geen wetenschappelijk bewijs voor gevonden. De glorie

was echter van korte duur: Alexander de Grote heeft de stad tegen 300 voor Christus verwoest en de resten van de toren op de storthoop gedumpt.

Dit zijn slechts enkele verhalen van zijn reis, die de mystiek maar ook de treurnis van de vergankelijkheid treffend weergeeft. Nu is er weinig meer over van Babylons oude glorie. De stad is tussen 2400 en 600 voor onze jaartelling meerdere malen geplunderd, vernield en weer opgebouwd. Rond 600 voor onze tijdlijn beleefde de stad zijn bloeiperiode, de tijd waarin de stad volgens de mythologie zou zijn versierd met zijn bekende hangende tuinen. Alsnog is daar geen wetenschappelijk bewijs voor gevonden. De glorie was echter van korte duur: Alexander de Grote heeft de stad tegen 300 voor Christus verwoest en de resten van de toren op de storthoop gedumpt.

De (mythische) hangende tuinen van Babylon, met op de achtergrond de toren van Babel. Zestiende-eeuwse fantasierijke impressie van door de Nederlandse kunstenaar Maarten van Heemskerck. *Flickr.com*

Nu is er nog zo weinig over van de stad dat Unesco zijn plek op de werelderfgoedlijst tot twee keer toe heeft geweigerd. Honderd jaar geleden kon de oude stad nog worden opgegraven. Maar in de jaren '80 van de vorige eeuw heeft dictator Saddam Hoessein midden op de resten picknickplaatsen aangelegd, en oude ruïnes met modern materiaal aangevuld zodat deze weer op Babylonische huizen leken. Ook bouwde hij er musea vol replica's van kunstschaten. Na Hoesseins afzetting werden deze musea geplunderd.

Maar de vernedering was nog niet voorbij. In 2003 stelden de Amerikanen er hun basis op – de stad ligt op een strategische afstand van Bagdad – en stortten er beton op, voor parkeerplaatsen en helikopervelden. De storthoop met de resten van de toren hebben ze gebruikt om er hun HESCO-containers, een soort bunkers mee te vullen. Tussen het puin glinsteren stukjes geglazuurde tegels, resten van kleitabletten en een enkele Griekse munt, schrijft Kroonenberg. De Vlaamse assyrioloog Tom Boiy vergelijkt de binnenplaats van de toren van Babel dan ook met Ground Zero. Zo lijkt Babylon verdwenen, schrijft Kroonenberg, maar onder de grondwaterspiegel ligt een groot deel van de stad dat nog nooit is ontdekt. Graaf op twaalf meter diepte, en de geschiedenis zal zich openbaren.